

szomszédjával léteért küzdeni lesz kénytelen, akkor majd, sajnos későn, be fogják látni, miy »hazafias« volt az, hogy a benszülött szlávokat mellőzve, maguktól oly annyira elidegenítették, s Németország barátságát oly erős próbára tették a magyarok. Ma csak a német Gusztáv Adolf-egyesület rokonszenvét kockáztatják. Mert abban, hogy »jó német«, de nem »jó evangeliumi« dolog volna elvonni a segítő kezét a chauvinista magyar ev. egyháztól, nagyon téved az »Evang. Glocken«. Elég segélyre szoruló hitsorsosa van a Gusztáv Adolf-egyesületnek, a kiknek az evangelium s nem a magyarismus (sic!) zászlaját kell lobogtatniok, s ha azokat, kik másnyelvű hitsorsosaikat csupa politikai indokokból elnyomják, segíteni nem hajlandó, azzal csak keresztyén kötelességeit teljesíti. De mit mondjak ahhoz, hogy az »Evang. Glocken« ú. n. »Beyschlag-féle keresztyénséget« alkot magának, a mely szerint a Gusztáv Adolf-egyesület szeretetadományai nemzeti vagy nyelvi feltételektől függenének? Melyik részen akarják az adományokat épen nemzeti vagy nyelvi feltételekhez kötni? Vagy talán azt hiszik Magyarországon, hogy Németországban ismeretlen az a bűn, a melyben ők magok leledzenek? A személyem ellen mindkét cikkben (már t. i. nálam és az »Evangelische Glocken« hasábjain) észlelhető ingerültségre Pál apostol szavával azt felelem: »Ellenségek lettem-e azért, hogy néktek igazat szólok? Gal. 4. 16.«.

A mi Beyschlag tanár insinuatíóját illeti, arra nézve a legnagyobb sajnálattal konstátalom, hogy véle a mesterrel én a tanítvány ellentétbe kerültem. Személyes ingerültségről azonban az én részemről vele szemben, kinek annyit köszönhetek, szó sincsen, s a mit nekem a szászok egyházi vagyonának konfiskálásáról imputál, az költött dolog. Csak annyit mondtam, s ezt vallom ma is, hogy rút hálátlanság a szászok részéről német testvéreink és mestereink tájékoztatatlanságára vádakat építeni, különösen akkor, mikor ők tudvalevőleg maig is aránytalanul nagyobb egyházi segélyben részesülnek a magyar állam részéről, mint akár a többi ág. h. evangelikus, akár az ev. református egyházkerületek. Mi magyarok a nemzetiségeket nem bántjuk, nyelvüket a templomban és az iskolában meghagyjuk; csak annyit kívánunk meg tőlük, hogy a magyar állam ellen ne szóljanak, ne írjanak és ne viselkedjenek ellenségesen; az állam nyelvét megismerni pedig tartsák hazafias és elengedhetetlen kötelességöknök. A miért is »Ungarn« és »Magyarien« között különbséget tenni nem akarunk és nem fogunk sohasem, mert a magyarság a magyar állam területén nemcsak *faji*, hanem egyúttal *nemzeti* fogalom is. Az pedig

örök dicsőségünk s e mellett a história a tanunk, hogy egyházunk eminens valláserkölcsei céljai mellett egyúttal a magyar nemzeti eszmét híven szolgálja, a melylyel a reformáció óta össze van forrva. Magyarországon csak magyar nemzeti protestantismusnak van helye, még akkor is, ha templomainkban más nyelven imádjuk Istenünket. S a ki ennek ellenszegül, s a »magyarság«-ot egyszerűen nemzetiséggé degradálja, a többi kisebbségben lévő s erőben és intelligentiában hanyatló nemzetiségekkel egy színvonalra helyezi, az hazánkban barátja nem lehet. Avagy beleavatkozunk-e mi magyarok a sziléziai és pózeni lengyelek feltartóztathatatlan germanizálásába?

Tanulják meg a szászok s a többi vendégekként idejött nemzetiségek a magyar állam nyelvét, ismerjék el a magyar faj államalkotó erejét, melyet ezerév viharai próbáltak ki; ápolják Isten-adta tehetségükkel a közös haza ügyét iskolában és egyházban egyaránt, s akkor béke lesz e hazában az egész vonalon. Mi magyar lutheránusok többnyelvűségünk mellett is ezt tesszük, ép azért evangeliumi és hazafias úton vagyunk egyaránt. S ha a hazai evangelikusok memorandumja a nemzetiségek elleni sikeres küzdelemről szól, az nem a nemzetiségekre általában, hanem az izgató és hazafiatlan nemzetiségekre s azok agitátoraira vonatkozik. Vagy talán nem volnánk ura saját házuknak?

A dolog érdekéhez többet nem szólok. Úgy tudom, hogy *Zelenka P.* püspökünk hivatalból is felel ezekre az alaptalan vádaskodásokra és fel fogja világosítani a tőlünk elidegeníteni szándékolt Gusztáv Adolf-egyesület vezérfőfőit és Németország többi egyházi köreit. Mi pedig mérítsünk tanuságot ebből az esetből és legyünk rajta, hogy gondosabban ápoljuk a külfölddel való társadalmi és sajtóügyi összeköttetéseinket, hogy belső ellenfeleink ne fordíthassák ellenünk a külföldön még jó barátjainkat is!

Eperjes.

Dr. Szilávik Mátyás.

A szövetkezetek hatása a községbeli lakosokra.

A »Szövetkezés« által jutalmazott pályamű. Tárnya fontosságáért közöljük a »Szövetkezés« című szaklapból.

A szövetkezet napjainkban mindinkább több-több tért hódít meg. S ez a dolog természetében rejlik, mert mint a szövetkezet szó maga is már mutatja, oly irányban indul, hogy egyeseket, kik magukban gyengék, erőtlének, szorosan egyesítsen, hogy úgy sok nemes célt, melynek elérése, megközelítése egyeseknek külön-külön csaknem lehetetlen, egyesült erővel lehetővé tegyen.

A szövetkezet életrevalóságát már maga a természet is mutatja. Milyen parányi állatocskák a hangya, egymagá-

ban milyen gyenge, erőtlén, tehetetlen s a hangyák szövetkezése, gyenge erejük összhatalma által mily erőt képes kifejteni s egyesült erővel mily nagy, mily remek, mily csudálatraméltót hoz létre. Mily elenyésző csekélységnek tűnik fel előttünk egy vízcsepp, mégis több vízcseppnek egyesüléséből lesz egy patakocská, még többől a folyó, folyam, még többől a tenger, mely óriás nagyságú, súlyú hajókat emel a hátán. Mily gyenge az esőcsepp, mily erős a terméskő, mégis az a gyenge esőcsepp az erős terméskőn lyukat váj.

Mindezen üdvös eredmények az emberi társaságban is szemléltethetők s létrehozhatók az egyes emberek szövetkezése által, mely a különböző szellemi és anyagi erőket szorosban egyesíti, úgy hogy sok legyőzhetetlennek látszó akadályokon vehetünk győzelmet, sok nagyszerű üdvös, csodálatraméltó dolgot vihetünk véghez.

A szövetkezeteket méltán nevezhetjük a társadalmi élet kovászának, mely azt üdvösen áthatja s átalakítja. Az emberi társadalomban pedig, melynek tagjai a különböző érdekek miatt magukat egymástól elszigetelik, sőt sokszor egymás között ellenséges indulattal vannak, nagy szükség van ezen összetartó kovászra. Ez igen szépen összehozza a különböző felekezetű, a különböző nyelvű, a különböző érdekű embereket. Mindinkább gyengíti azon erős válaszfalakat, mindinkább áthidalja azon mélységeket, melyek az életben az embert az embertől elválasztják. Erre pedig rendkívül nagy szükség van. Az elválasztó kőfalak és mélységek hozták létre hazánkban a szocialistikus mozgalmakat, ezek szülik és táplálják az osztálygyűlölséget.

A szövetkezet gyengíti a válaszfalakat, áthidalja a mélységeket, megközelíthetővé teszi s összehozza a különböző rendű, rangú embereket. A szövetkezetben a szegény napszámos, földműves, iparos, a községbeli hivatalnokok, birtokosok, a szegények és gazdagok mind szépen összejönnek, egymást mindinkább megismerik, a jobb módúak meglátják, hol fáj a szegénynek legjobban, hol van a szegénynek a legnagyobb sebe, hol van a közboldogulás valódi forrása s egyesült erővel igyekeznek a fájó sebre gyógyító balzsamot csepegtetni, a közboldogulás forrását megnyitni. A községbeli birtokos mindinkább meggyőződik, hogy az ember valódi értékét nem a születés, vagyon, társadalmi állás, hanem a közhasznú munkásság teszi, mindinkább belátja, hogy minden ember annyit ér, a mennyit tesz. A szegény, sőt még az utolsó napszámos is belátja, hogy az emberi társadalom egy nagy gépezethez hasonlítható, melyben több nagy és kis kereknek vannak, s hogy a gép jól működhesse, szükség van a legkisebb kerek forgására is, úgy belátja, hogy ő sem elvetett tagja az emberi társadalomnak, neki is meg van hivatása s munkaköre, s hogy a társadalom igazán boldog lehessen, szükség van a legszegényebb s legigénytelenebb ember közhasznú munkásságára is. A közboldogság munkálása a közérdek közelebb hozza egymáshoz az egymástól távol levőket.

Ezen nagy, nemes célon kívül hány van még, mely befolyásolja a községbeli lakosok anyagi és erkölcsi helyzetét. A heti, vagy havi befizetések a leggyakoribb érintkezésbe hozzák a tagokat egymáshoz, e mellett takarékosagra szoktat, mely nélkülözhetetlen feltétele a helyzettel való megelégedésnek, a vagyonosodásnak, pontosságra szoktat, mely szintén nélkülözhetetlen feltétele az emberi társadalom közboldogulásának, mert a hanyagság, rendtelenség, pontatlanság nagyon sok bajnak lett már szülőoka. S még mivel ezen heti, vagy havi befizetések rendszerint vasárnap a délutáni istentisztelet végeztével történnek, elvonja a népet a korcsmázástól, mi a közérkölciség és

közvagyonosodás emelésére szintén tekintélyes befolyással van.

A szövetkezet a község gazdasági és kulturális állapotának is hatalmas emeltyűje. Mi egyes embernek nehéz és kivihetetlen, az a szövetkezet által megvalósítható. Az élet figyelmes szemlélése mindenütt kimutatja, hogy mi a teendő, itt iparcikkek beszerzése, amott gazdasági nyers, vagy feldolgozott természetű termékek, gazdasági gépek beszerzése stb. emelheti a gazdasági állapotot. Hol nagyobb birtok megszerezhető, mely egyesek által nem valósulhat, a szövetkezet által valósítható. Ennek megvétele, parcellákra felosztása, mennyiben emeli a község gazdasági állapotát. A hitel könnyen hozzáférhetősége hány szegény napszámosnak tette már lehetővé, hogy apró törlesztések által magának hajlékot, egy kis földcskét, vagy szállócskét szerezhesse, hány eladósodott embert szabadított ki szomorú helyzetéből s így hány vagyontalant, vagy eladósodottat mentett már meg a szocializmus karjaiból?

A szoros összetartás, a takarékoság, pontosság, a kis tőkegyűjtés, az olcsó és könnyű hitel lehetősége mind-megannyi áldott eszközök a községbeli lakosok anyagi és erkölcsi helyzetére, a község gazdasági s kulturális helyzetére s mindezek pedig csak a szövetkezet által érhetők el s valósíthatók.

De minthogy a természetben bármily szép fát látunk is, csak a gyümölcseről ismerjük azt meg igazán, ennél fogva a fentiek után én is szükségesnek látom, hogy a községünkben már 13 év óta működő szövetkezetnek gyümölcsét felmutassam.

Az 1883-dik évben szövetkezés útján egy halotti társulatot alakítottam minden alaptőke befizetés nélkül, oly kötelezettséggel, hogy minden társulatbeli egyén halála után minden egyleti tag fizet 10 krt, oly ígérettel, hogy az elhunyt családja 1883., 1884., 1885-ik években kap 12 frtot, 1886-ik évben 13 frtot, 1887-ik évben 14 frtot, 1888-ik évben 15 frtot, 1889-ik évben 16 frtot, 1890-ik évben 17 frtot, 1891-ik évben 18 frtot, 1892-ik évben 19 frtot, 1893-ik évben 20 frtot s ez összegnél megállapodtunk. 290—300 volt a tagok száma, az elhaltak helyére törvényes örököseik léphetnek. Az 1895-ik év végével a megtakarított fillérekből 1000 frt tőkepénzünk van s közel van az idő, hogy a fizetést a halálesetek után 20 frtról feljebb emelhetjük, 25—30 év múlva olyan tőke lesz, hogy a tagok minden fizetés nélkül is tisztességesen eltakaríthatnak.

Míg ezen intézkedést nem tettem, egy-egy temetés a szegényebb családok nagyon megrongálta, sok kénytelen volt egy darab földjét elzálogosítani, egy darab marháját, vagy egy darab földjét eladni, hogy a temetési költséget megszerezhesse. Most ezen szomorú helyzet megszűnt.

Az 1886-ik évben alakult községünkben a hitelszövetkezet egész önállóan, a központtól függetlenül. Ezen évben 90 hold földet vettünk 12 ezer forint értékben, kis parcellákban, 3—4 holdankint, a jelentkező tagoknak szétosztottuk. Az 1889-ik évben, mivel a nagy-váradai l. sz. káptalannak, határunkban levő 450 kat. holdját vettük meg a rajta levő épületekkel, beleolvadtunk az akkor még megyei központba, melynek segélyével sikerült a vétel. E földbirtok 3—6 holdanként osztott szét a jelentkező szövetkezeti tagok között, hatvanan jelentkezték s annyan jutottak parcellákhoz s gondot fordítottunk arra, hogy a legszegényebb sorsúak is földhöz juthassanak. Az akkori megyei központ 26 ezer frt kölcsönt adott, ebből ma már csak 4000 frt van fenn.

Ezen művellet végrehajtása teljesen megváltoztatta községünk képét. Ezelőtt rétünk nem volt, szenaért éven-

kint 8—10 ezer frt kiment a faluból, a teljesen vagyon-talan osztály elment cselédnek Főthra, elment aratni a gödi, szentjakabi, babuti pusztákra. Most nem megy ki a községből, a földterület, a szorgalom igénybe vesz minden munkás kézt, sőt nem is elég, mert még a szomszéd falubeliek közül is egész családok dolgoznak nálunk hetenként.

Községünkben 1100 lélek lakik, 210 ház van, 30—40 házon kívül mind benn van a szövetkezetben. A szövetkezet segítségével magán úton is, sok birtok jutott a szövetkezeti tagok kezére. A vagyoni jólét mindinkább kedvezőbb, 200,000 frtnál többre tehető a vagyon értéke, mi a szövetkezet segítségével szereztetett. Az eredeti bennlakók között nincs több háromnál, kinek háza nincs, a háznélküli zsellérek részint vettek, részint építettek magoknak hajlékot s a községbeli lakosok között nincsen ház sem, hol legalább egy disznót ne ölnének évenként. Koldusunk, segélyezendő szegényünk nincs, mind megel vagyona, munkája után. Lakostársaink községünk határán kívül, a veresegyházi, kisszentmiklósi és gödöllői határban is terjeszkednek.

Mindezekre nézve a szövetkezet adta meg az alkalmat. A legszegényebb embert is segélyezzük, hogy házhoz, vagy valami kis vagyonhoz jusson. Jelszavunk, próbáljuk meg, tud-e röpi, ha valamelyikkel nem boldogulunk, átadjuk egy másiknak, erre két eseten kívül még több nem fordult elő 1883. óta e mai napig szövetkezetünk nem csalódott tagjaiban s szövetkezetünknek egy krajcárja sem veszett el.

A gyakori érintkezés folytán az egyleti tagok igen jól ismerik egymást, hol hibát veszünk észre, ott nem késik a figyelmeztetés. Ezen eljárásunk erőssé teszi a gyengét, munkássá a hanyagot, takarékosná a könnyelműt, ügyessé az ügyetlent. És ez nem képzelgés, ez valóság. Nemcsak Demóthènes győzte le nyelvalkotásunk természetes hibáját, utána mások is legyőzhetik természetszerű hibájukat, csak komoly akaratérő kell. Sokan nemes versenyre keltek a munkában, szorgalomban s nemes kitarással küzdenek, hogy ki tud legszebb gyümölcsöt, legtöbb, legjobb minőségű bort, gabonát, tengerit, krumplit termelni.

Míg szövetkezetünk nem működött, szó sem volt ezen nemes versenyről. A szegénység megkötötte az embereket, a hitelviszonyok rosszak voltak, leggyakoribb neme volt a kölcsönvételnek a zálogkölcsön, 20—30 frt kamatjába $\frac{1}{2}$ sőt 1 hold föld használata is átadatott. Ezen szerencsétlenek most a szövetkezet útján mind vagyonhoz jutottak.

Községünk képe világosan mutatja a szövetkezet hatását a községbeli lakosok anyagi és erkölcsi helyzetére, a község gazdasági és kulturalis állapotára.

Ez a hatás mindenütt mutatkozik, hol a szövetkezeti tagok mintegy családot képeznek, hol a szegény és gazdag, az úr és a szolga karöltve munkálja egymásnak javát és boldogságát. Hol az így van, ott a socialismus tért nem hódít. S ha a szövetkezetek hazánkban általánosak lesznek és nemes hivatásuknak megfelelni igyekeznek, meg fog valósulni a nemes socialismus, mely a vad, a gyűlöleten s elégedetlenségen alapuló s működő socialismust legyőzi.

Csülléry Lajos,

ev. ref. lelkes, a szadai önszegélyző egylet mint szövetkezet igazgatója.

ISKOLA ÜGY.

Erdélyi református tanárok értekezlete.

Az erdélyi református tanárok május 21—22-dikén Seps-Szentgyörgyön tartották ez évi értekezletüket.

Szép és régi intézmény az erdélyi református tanári egyesület, mely hét főgimnázium (N.-Enyed, Kolozsvár, Marosvásárhely, Udvarhely, Szászváros, Zilah és S.-Szent-György) tanárait fűzi egységes szellemű erőteljes testületté. Ezelőtt 33 évvel, 1863-ban alakult, tehát az erdélyi tanárok jóval előbb szervezték a tanári gyűléseket, mint akár az országos középiskolai, akár a tiszántúli református tanáregyesület, mi által az egyházi és nemzeti nevelés ügyének eddig is sok és fontos szolgálatot tettek.

A szentgyörgyi elég népes összejövetelen a sepsiszentgyörgyi kollégium alapítói és pártfogói iránt tanúsított kegyelet, a kerületi tanári gyámintézet sorsa fölötti határozat s néhány értékes felolvasás voltak a főtárgyak.

Dél előtt 9 órakor a Mikó-kollégium dísztermében foglaltak helyet az értekezők tagjai, a Mikó-kollégium ifjúsága s a közönség soraiból számos hallgatóság. Megnyitótul az ifjúság énekkara a »Gályarabokat« énekelte el, mire *Miklós Géza* koll. vallástanár emelkedett szellemű s az alkalomhoz mért szép imájában kért áldást az oktatásügy munkásainak nemes törekvéseire.

Majd az ifjúsági énekkar »Királyhimnusza« után *dr. Bodor Tivadar* állott fel s a kollégium négy jóltevőjének, *gróf Mikó Imre*, *Csáky Albin*, *Szász Domokos* püspök és *Császár Bálint* olajba festett életnagyságú arcképeinek leleplezése előtt szép beszédet mondott, melyben a tanügy e négy jelesének érdemét szépen méltányolta. A kollégium első alapítói a háromszéki papok voltak, kiknek kezdeményezésére Háromszék közönsége 85 ezer frtot, Seps-Szentgyörgy városa 100 ezer frtot adott a kollégiumra. Második nagy alapítója *gróf Mikó Imre*, ki családja fiúágának kihaltával végrendeletileg 60 ezer forint alapítványt tett, mely husz év alatt csaknem háromszorosára növekedett. *Csáky Albin* gróf 32 ezer frt állami segítséggel járult a kollégium felépítéséhez stb.

A nagy hatást keltett beszéd alatt az arcképeket fedező függöny aláhullott s a közönségnek alkalma volt a kollégiumi előjáróság kegyeletes intézkedéséért az elismerés kifejezésére. Kár, hogy a képeket a hazai művészek mellőzésével Münchenben festették. Elég drágák és mégis élet és lélek nélkül valók.

Az arcképek leleplezése után a tanárok megtekintették a kollégium berendezését, szertárát, könyvtárát s mindezekről a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak. A szentgyörgyi kollégium egészen modern alkotás. 1892-ben 12 ezer frt állami segítséggel lett nyolc osztályú főgimnáziuma, melynek felszerelése igen szép. Különösen mintaszerű a közös étkezésre berendezett konviktus, melyben évi 76 frtéért 200-nál több növendék nyer egészséges el-